УДК 94(438=161.2)«1991/2022»:323.15:316.347
DOI https://doi.org/10.32782/2307-7778/2026.2.17

Андрій СТОЙКІВ
доктор філософії зі спеціальності «Історія та археологія»,
викладач кафедри інформаційної та соціокультурної діяльності
Західноукраїнського національного університету,
вул. Львівська, 11, м. Тернопіль, Україна, 46009 (mobius079@gmail.com)

Andrii STOIKIV
PhD (History), Archeology, Lecturer at the Department of Information and Socio-Cultural Activities
West Ukrainian National University,
11 Lvivska Street, Ternopil, Ukraine, 46009 (mobius079@gmail.com)

ORCID: https://orcid.org/0000-0003-1514-1132

Олександр КОЛЕСНИК
викладач вищої категорії, вчитель-методист
Вінницького фахового коледжу економіки і підприємництва
Західноукраїнського національного університету,
вул. Львівська, 11, м. Тернопіль, Україна, 46009 (kolesnikoleksandr89@gmail.com)

Oleksandr KOLESNYK
Lecturer at the Highest Qualification Category, Teacher-Methodologist
Vinnytsia Professional College of Economics and Entrepreneurship
West Ukrainian National University,
11 Lvivska Street, Ternopil, Ukraine, 46009 (kolesnikoleksandr89@gmail.com)

ORCID: https://orcid.org/0000-0002-6995-983X

ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДИ В ПОЛЬЩІ У КОНТЕКСТІ ЗБЕРЕЖЕННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ (1991–2022 РР.)

Анотація. *Статтю присвячено аналізу збереження та розвитку ідентичності української громади в Польщі впродовж 1991–2022 рр. Проаналізовано структуру закордонного українства Польщі.* ***Метою статті*** *є створення наративу ключових елементів діяльності української громади в Республіці Польща впродовж 1991–2022 рр.* ***Наукова новизна*** *полягає у розгляді діяльності української громади як системного процесу збереження української ідентичності, її примноження та створення місць присутності. Особливу увагу звернено на громадсько-політичну діяльність, зокрема на здобутки Українського суспільно-культурного товариства, Об'єднання українців у Польщі та Союзу українців Підляшшя. Підкреслено значення та вплив Української греко-католицької церкви та Православної церкви України у збереженні українських традицій у Польщі. Розглянуто процес формування культурної присутності українців у Польщі шляхом участі меншини у проведенні різноманітних фестивалів, культурних акцій, перформансів, у меморіальних практиках. Проаналізовано напрями громадської та культурно-просвітницької діяльності української громади на основі часописів «Наше Слово», «Над Бугом і Нарвою», новинних ресурсів Об'єднання українців у Польщі. Окреслено роль осередків вивчення української мови у збереженні ідентичності. Опираючись на аналіз діяльності нових організацій, відзначено факт поширення присутності українців у Польщі. Окрему увагу приділено питанню збереження української ідентичності як важливого елемента культурної дипломатії української громади в Польщі. Виокремлено діяльність офіційних українських депутатів у польському сеймі.* ***Висновки.*** *Через систему освіти та створення місць присутності українська громада Польщі, яка була розселена у різних частинах держави, змогла створити спільний український простір. Його розвиток опирався на проведення низки масових культурних заходів та освітню діяльність. Цей фундамент підсилився після 2014 р. завдяки частині українців – трудових мігрантів, які залишилися проживати у Польщі*

й інтегрувалися до української громади, продовжуючи її розвиток, зокрема через соціальні мережі. Разом ці дві хвилі української громади створять інституції, які допомагатимуть українцям успішно адаптовуватися до нових реалій після 24 лютого 2022 р. в Республіці Польща.

Ключові слова: *закордонне українство, українська меншина, Польща, українська ідентичність, політика культурної присутності, українська Церква.*

THE UKRAINIAN COMMUNITY IN POLAND IN THE CONTEXT OF PRESERVING UKRAINIAN IDENTITY, 1991–2022

Abstract. *The article examines the preservation and development of the identity of the Ukrainian community in Poland between 1991 and 2022. It analyses the composition of the Ukrainian population in Poland.* ***The aim of the article*** *is to construct a narrative account of the key aspects of the Ukrainian community's activities in the Republic of Poland during this period.* ***The scholarly novelty*** *lies in examining these activities as a systematic process of preserving and strengthening Ukrainian identity and establishing spaces of Ukrainian presence. Particular attention is paid to civic and political activities, notably the achievements of the Ukrainian Social and Cultural Society, the Association of Ukrainians in Poland, and the Union of Ukrainians of Podlasie. The study highlights the significance and influence of the Ukrainian Greek Catholic Church and the Orthodox Church of Ukraine in preserving Ukrainian traditions in Poland. It explores the establishment of a Ukrainian cultural presence through the minority's involvement in festivals, cultural events, performances, and commemorative practices. Drawing on the periodicals Nashe Slovo and Nad Buhom i Narvoiu, as well as news published by the Association of Ukrainians in Poland, the article analyses the main areas of the community's civic, cultural, and educational activities. It outlines the role of Ukrainian language learning centres in preserving identity. An analysis of the activities of newly established organisations reveals the expanding Ukrainian presence in Poland. Particular attention is paid to the preservation of Ukrainian identity as an important element of the community's cultural diplomacy. The article also examines the activities of Ukrainian representatives in the Polish Sejm.* ***Conclusions.*** *Through education and the establishment of spaces of Ukrainian presence, the Ukrainian community in Poland, dispersed across different parts of the country, succeeded in creating a shared Ukrainian cultural space. Its development was supported by a series of large-scale cultural events and educational activities. After 2014, this foundation was strengthened by Ukrainian labour migrants who settled in Poland and joined the existing Ukrainian community, contributing to its further development, including through social media. Together, these two components of the Ukrainian community would establish institutions that would help Ukrainians adapt successfully to new realities in the Republic of Poland after 24 February 2022.*

Key words: *Ukrainians abroad, Ukrainian minority, Poland, Ukrainian identity, policy of cultural presence, Ukrainian Church.*

Постановка проблеми. Формування української громади як меншини в інших державах відбувалося неоднаково. У контексті Польщі українська громада, з одного боку, мала глибоку історичну тяглість. Цьому сприяло сусідство держав і те, що порубіжжя між ними споконвіку було заселено впереміш поляками й українцями, мовний бар'єр між якими був доволі низький. З іншого боку, після Другої світової війни відбулося значне втручання комуністичної влади щодо переселення української громади на землі північної, північно-західної та південно-західної Польщі. Ураховуючи той факт, що ці заходи були спрямовані на поглиблення асиміляції української меншини Польщі, діяльність громад після 1989 р. демонструвала процес відновлення своєї етнічної ідентичності та присутності. У межах зазначених тенденцій дослідження української меншини в Польщі має фундаментальне значення для розуміння трансформаційних процесів світового українства на місцях, адже саме Польща є ключовою державою для міграції українців у Європу та пошуків нового місця проживання за кордоном.

Історичний контекст та політичні виміри української меншини в Польщі детально проаналізовано у працях Пітера Вермеерша. У дослідженні «National Minorities and International

Change: Being Ukrainian in Contemporary Poland» автор окреслює, як міжнародні зміни впливають на позицію української меншини, зокрема в контексті посткомуністичної трансформації та інтеграції Польщі до Європейського Союзу [45]. Продовжуючи цю тематику, П. Вермеерш у статті «A Minority at the Border: EU Enlargement and the Ukrainian Minority in Poland» аналізує суперечливі наслідки розширення ЄС для українців у Польщі, зокрема посилення контролю на зовнішніх кордонах та водночас нові можливості для транскордонного співробітництва [44].

Питання етнічної ідентичності та її сприйняття різними поколіннями досліджує Ілона Матисяк. У праці «Ethnic identity as stigma in life experiences of different generations: the case of Belarusian and Ukrainian minorities in Poland» авторка показує, як представники різних поколінь українців та білорусів по-різному переживають свою ідентичність – від сприйняття її як загрози (старше покоління) до джерела унікальних компетенцій, зокрема білінгвізму (молодше покоління) [36]. Ця праця доповнюється звітом Zieliński & Matysiak [48] про українську меншину в Польщі, який надає емпіричний матеріал для розуміння становища громади та був підготовлений у рамках проєкту ENRI.

Сучасні міграційні процеси, що значно активізувалися після 1991 р., стали предметом уваги низки дослідників. Так, Górny & Kindler [35] у розділі «The Temporary Nature of Ukrainian Migration: Definitions, Determinants and Consequences» аналізують тимчасовий характер української міграції до Польщі, підкреслюючи її циркулярну природу та економічні детермінанти. Brunarska, Kindler, Szulecka & Toruńczyk-Ruiz [22] розвивають цю тему у праці «Ukrainian Migration to Poland: A 'Local' Mobility?», характеризуючи українську міграцію як специфічну форму локальної мобільності між сусідніми країнами.

Особливо актуальним є дослідження впливу пандемії COVID-19 на українських мігрантів. Churski, Kroczak, Łuczak, Shelest-Szumilas & Woźniak [25] у статті «Adaptation Strategies of Migrant Workers from Ukraine during the COVID-19 Pandemic» виявили вісім типів адаптаційних стратегій українських трудових мігрантів, застосовуючи концепцію капіталів П'єра Бурдьє для аналізу їхніх ресурсів та можливостей конвертації капіталу в умовах економічної кризи.

Важливим джерелом інформації про освітню інфраструктуру для збереження української ідентичності є публікація Turaieva [41] на порталі ukrainianinpoland.pl, яка містить перелік українських шкіл у Польщі та описує нові освітні ініціативи, спрямовані на підтримку української мови та культури серед дітей мігрантів.

Офіційну статистику про національні меншини в Польщі та демографічні дані за період 2006–2008 рр. надає звіт Główny Urząd Statystyczny [24], який документує чисельність та географічне розміщення української громади.

Комплексне дослідження життєвої та економічної ситуації мігрантів із України представлено у звіті Narodowy Bank Polski [23] «Sytuacja życiowa i ekonomiczna migrantów z Ukrainy w Polsce», який охоплює різноманітні аспекти – від ринку праці до житлових умов та інтеграційних процесів.

Питання збереження національної самобутності української громади в Польщі висвітлено у працях українських дослідників. Василь Кирилич у дисертації «Українці в Польщі: проблема збереження етнонаціональної ідентичності як чинник українсько-польських відносин» розглядає громадсько-політичне, культурне, освітнє та церковно-релігійне життя української меншини у 1990-х роках. Автор характеризує діяльність українських громадських організацій, розвиток шкільництва й навчання українською мовою, задоволення релігійних потреб українців. Окрему увагу приділено етнополітиці Польщі, сприйняттю українців польським суспільством та взаємодії України з українською спільнотою у відповідній державі [4].

Державну політику щодо української меншини досліджує Галина Висоцька у дисертації «Національна політика Республіки Польща у 1989–2012 рр. (на прикладі української

спільноти)». У роботі висвітлено питання чисельності українського населення, діяльності громадських організацій, участі українців у парламентських і місцевих виборах. Авторка розглядає заходи центральної та місцевої влади щодо забезпечення культурно-освітніх потреб меншини, розвиток українського шкільництва, проведення фестивалів і функціонування засобів масової інформації. Відзначено роль Об'єднання українців у Польщі й інших громадських осередків в організації національно-культурного життя українців [2].

Міграційний складник української присутності в Польщі представлено у статті Олени Малиновської «Українсько-польський міграційний коридор: особливості та значення». На підставі статистичних і соціологічних даних дослідниця характеризує динаміку транскордонних переміщень, поширення трудової міграції та виїздів української молоді на навчання. Особливу увагу приділено переважно тимчасовому й циркулярному характеру трудової міграції, участі мешканців прикордонних територій у торговельних поїздках, а також умовам працевлаштування громадян України. Авторка відзначає зростання значення польського напряму міграції на тлі погіршення українсько-російських відносин і соціально-економічної ситуації в Україні [6].

Історичні обставини розселення українців та висвітлення наслідків повоєнних депортацій розглянуто у праці Сергія Швидюка «Акція «Вісла» та її наслідки за матеріалами тижневика «Наше слово». Дослідник узагальнює опубліковані в часописі матеріали про передумови, перебіг і наслідки примусового переселення українського населення, а також діяльність українських організацій щодо відновлення прав потерпілих. Простежено зміни у висвітленні цієї теми – від обмежень комуністичної цензури до публікації документів, спогадів, наукових і публіцистичних матеріалів у 1990-х роках. Автор підкреслює значення тижневика у відстоюванні національної та культурної ідентичності українців Польщі й наголошує на необхідності зіставлення його публікацій з іншими джерелами [20].

Діяльності представників української громади присвячено статтю Ярослава Сирника «Українство в Польщі як об'єкт енциклопедично-біографічних студій». Автор окреслює коло діячів громадського, культурного, освітнього та релігійного життя, біографії яких становлять інтерес для енциклопедичних досліджень. Розглянуто джерельні можливості державних і громадських архівів, приватних зібрань, періодики та пропам'ятних видань. Увагу приділено діяльності українських організацій, шкіл, церковних осередків і видавництв, а також відзначенню роковин акції «Вісла», відвідуванню сіл походження переселенців та вшануванню жертв табору в Явожні. Праця доповнює дослідження української громади відомостями про її діячів і форми збереження пам'яті про минуле [14].

Загалом наявна література демонструє багатовимірність досвіду української громади в Польщі, поєднуючи історичні, соціологічні, економічні та культурні перспективи аналізу процесів збереження української ідентичності в умовах життя в іншій державі.

Мета статті полягає в об'єктивному висвітленні становлення та функціонування української громади у Польщі упродовж 1991–2022 рр., зокрема багатогранної громадсько-політичної та національно-культурної діяльності закордонного українства.

Джерельною базою дослідження став фактологічний матеріал діяльності української меншини, який висвітлений в оцифрованій періодиці громадських організацій, соціальних мережах і медіа, а також статистичній інформації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Після 1991 р. українська громада в Польщі дедалі виразніше поставала як неоднорідне середовище, у якому співіснували щонайменше два великі сегменти. Перший – це автохтонна українська меншина, яка успадкувала розсіяний після повоєнних депортацій простір проживання, власну організаційну традицію, шкільні й церковні осередки та особливу культуру пам'яті. Головним чином, цей сегмент сформувався внаслідок примусового розселення українців після операції «Вісла» 1947 р. Другий – це нова

хвиля міграції з України, яка від 1990-х років повільно наростала, а після 2014 р. набула масового характеру й радикально змінила масштаби української присутності в польських містах і на ринку праці [22]. Саме ця двошаровість пояснює, чому статистичний опис громади не може спиратися на один показник: переписна самоідентифікація, правовий статус, присутність у системі соціального страхування, участь у ринку праці та освітня інфраструктура фіксують різні боки того самого соціального феномена [23].

У класичному «меншинному» вимірі динаміка виглядала відносно повільною. За офіційними польськими даними, у переписі 2002 р. чисельність української меншини серед громадян Польщі становила 27 172 особи [44; 45], а в переписі 2011 р. – 38 797 [40]. Уже сама ця різниця дає підстави говорити не лише про демографічну зміну, а й про зростання публічної легітимності української самоідентифікації в постсоціалістичній Польщі. Паралельно у 2011 р. 24 539 осіб задекларували українську мову як мову домашнього вжитку, що показує: етнічна ідентичність і мовна практика не були тотожними й не корелювали автоматично. Для аналізу збереження ідентичності це принципово, бо визначає потребу окремо досліджувати символічне самоозначення і реальний мовний побут [35].

Натомість 2021 р. найкраще оцінювати вже не за «класичними» меншинними даними, а за непрямими адміністративними показниками масової присутності громадян України. У грудні 2021 р. в системі соціального страхування було зареєстровано 627 тис громадян України [25], а загальна кількість застрахованих іноземців у Польщі сягнула 875,1 тис. У 2021 р. в Польщі видано 504,2 тис дозволів на працю для іноземців, із яких 64,5% припали на громадян України [46]. Ці числа не дорівнюють чисельності української громади у вузькому культурному сенсі, однак вони безпомилково свідчать про те, що до 24 лютого 2022 р. присутність українців у Польщі вже давно перестала бути лише категорією національної меншини і стала масовим соціальним фактом загальнопольського масштабу. На цьому тлі збереження ідентичності дедалі менше залежало лише від міжпоколіннєвої передачі всередині старої меншини і дедалі більше – від здатності інституцій інтегрувати нові, значно численніші групи українців.

Показовим є й те, що мовний індикатор 2021 р., оприлюднений уже пізніше в таблицях перепису, зафіксував 55 104 випадки української мови в домашньому вжитку [23]. Навіть якщо цей показник потрібно використовувати обережно як інструмент оцінки минулого, він важливий тим, що вказує на розширення мовного поля української присутності поза межі «старої меншини». У такому разі збереження ідентичності в 2010-х роках слід трактувати не як просте відтворення сталої меншинної форми, а як перехід до складнішої конфігурації, де символічний, мовний, релігійний і міграційно-практичний складники не збігалися механічно.

Зріз 2020–2021 навчального року підтверджує, що українська мова зберігала своє місце в офіційній освітній системі Польщі, а не залишалася лише сферою громадської ініціативи. Кількість випускників українських шкіл у Польщі становила 565 осіб [36]. Особливо показовим є існування дошкільних осередків з українською компонентою, а також сталість локальних центрів, де школа, гуртки, хор, фестиваль і парафія взаємно підсилювали одне одного. У цьому сенсі школа виконувала не лише освітню, а й просторово-символічну функцію: вона прив’язувала громаду до конкретного місця, робила її видимою для муніципального середовища і передавала ідентичність у формах, придатних до сучасного життя, а не лише до ритуального спогаду про минуле.

Релігійна інфраструктура української громади в Польщі була однією з найстійкіших форм її самоорганізації, оскільки поєднувала простір пам’яті, мову, ритуал, музичну традицію, святковий календар і щотижневу практику зібрань. Для українців у Польщі церковне життя розгорталося передусім у двох великих конфесійних рамках: греко-католицькій і православній, причому їх соціальне значення виходило далеко за межі суто релігійної функції. Парафія нерідко

виступала як місце зустрічі, обміну інформацією, організації поїздок, дитячих виступів, ушанувань і благодійних акцій. Для греко-католицького середовища особливе значення мали архієпархіальна й єпархіальна структури, які охоплювали різні частини Польщі та, по суті, відтворювали мережу історично розсіяної громади. У 1991 р. Івана Мартиняка за рішенням Івана Павла II було призначено Перемишльським єпископом УГЦК, яка після її відновлення у місті у 1989 р. мала фундаментальний вплив на діяльність української громади Підкарпатського воєводства. У 1996 р. створено греко-католицьку митрополію в Польщі з архієпархією Перемишльсько-Варшавською й єпархією Вроцлавсько-Гданською [15]. Для православного сегмента надзвичайно важливою була структура Люблінсько-Холмської дієцезії, що з 2003 р. поєднувала релігійну практику з культурним і медійним виміром регіону [11] У підсумку релігійне життя створювало не паралельний, а спільний для різних підгруп українців майданчик ідентифікації.

Особливо показовим є те, що релігійна інфраструктура виявлялася одним із небагатьох майданчиків, де автохтонна меншина і нові мігранти могли зустрічатися без жорсткого поділу на «старих» і «нових» українців.

Важливість українських церков, а особливо УГКЦ в Польщі, для української меншини полягає насамперед у тому, що священники часто безпосередньо представляли чи виступали очільниками локальної общини. Цей приклад помітний у північних воєводствах, наприклад у Західнопоморському воєводстві та його адміністративному центрі Щецині, де, по-перше, УГКЦ репрезентувала себе у першу чергу як «українська церква», по-друге, знаходиться поруч з іншими будівлями української громади, зокрема школою та товариством, виступаючи спільним комплексом. Позиціонування себе як «української церкви» важливе також у тому аспекті, що серед усіх православних церков Польщі складно на місцях осягнути, яка з них дотримується збереження української ідентичності та які у неї відносини з православною церквою московського патріархату. Парафіяльний священник УГКЦ зі Щецина Роберт Роза підкреслив: після надання Томосу ПЦУ її церков на території Польщі ще не існувало, а коли українські прихожани православних церков починали про неї розпитувати, їх направляли до «української церкви» в Щецині, тобто до церкви греко-католицької. Відповідно, до храму УГКЦ приходили українці-віряни як греко-католики, так і православні, а головним аргументом пошуку саме «української церкви» виступало україномовне богослужіння [21].

Також українські церкви допомагали вирішувати питання трудових мігрантів з України, що стосувалися різнобічної взаємодії з польськими структурами, наприклад утрати документів, необхідності терміново повернутися до України під час оформлення документів у Польщі, інтеграції до української спільноти тощо. Однак інший отець УГКЦ Аркадіуш Трохановський зі Щецина також підтверджує різницю між мігрантами. Деякі мігранти шукають матеріальну чи юридичну допомогу в Церкви, але не залишаються з нею. Натомість інші, які шукають саме українську громаду, приходять без запиту про допомогу, однак залишаються надовго інтегруючи себе в українську громаду та Церкву зокрема. Для других першим кроком ставала саме Церква, що не дивно з огляду на глибоку залученість УГКЦ у Польщі до життя української громади, де вони є нероздільними [21].

Особливу вагу для української громади УГКЦ мало те, що з 2013 р., окрім підтримки Революції гідності й України під час російсько-української війни, УГКЦ в уольщі підписала спільну декларацію з Католицькою церквою в Польщі до 70-річчя Волинської трагедії як знак прощення й примирення між обома сторонами. Цей процес бере свій початок ще з 2005 р., з проголошення послання взаємного прощення і поєднання, спільного вшанування пам'яті жертв репресій президентами Польщі й України, однак після 2013 р. декларація мала стратегічне значення для зближення стосунків між державами, що було необхідно для європейського курсу України [1; 5; 9].

Інституційна мережа української громади в Польщі після 1991 р. не виростала «з нічого», але саме після падіння комуністичного режиму вона змінилася якісно. Центральне місце посіли структури, що виводили свою тяглість із попереднього організованого життя українців у Польщі, однак діяли вже в умовах демократії, децентралізації та відкритих кордонів. Найпоказовішим прикладом є Українське суспільно-культурне товариство, створене ще в 1956 р., яке після падіння соцтабору реорганізувалося в Об'єднання українців у Польщі. У межах цієї мережі постали або зміцнилися загальнопольські та регіональні організації, які поєднували представництво меншини, культурну активність, видавничі проєкти, освітню підтримку й пам'яттєву політику. Наприклад, до складну ОУП з 1990 р. входили Союз української незалежної молоді, Союз українців Підляшшя, Об'єднання лемків, Українське лікарське товариство, Українське вчительське товариство у Польщі, Спілка українців – політв'язнів Сталінського періоду, Фонд Святого Володимира тощо. Особливість польського випадку полягала в тому, що інституційна щільність не завжди відповідала кількості членів: навіть у регіонах зі скромною чисельністю українців організаційна присутність могла бути сильною завдяки історичній тяглості, локальному лідерству й прив'язці до школи або парафії [9]. З огляду на об'єднавчу роль ОУП, саме від його імені українська меншина Польщі представлена у Світовому й Європейському конгресах українців.

У 1991 р. група істориків та публіцистів української меншини вирішила започаткувати власну рубрику в часописі «Наше Слово», який існував у Польщі ще з 1956 р. і публікувався Українським суспільно-культурним товариством, котре в 1990 р. переформатувалося в Об'єднання українців у Польщі [8; 9]. У 1991 р. з посади головного редактора «Наше Слово» пішов Мирослав Вербовий, і декілька років посада залишалася вакантною. Відповідно, Микола Рощенко вирішив перетворити рубрику «Над Бугом і Нарвою» на окремий журнал, що хронологічно збіглося з розгортанням молодіжного руху Підляшшя. Таким чином, у місті Більськ-Підляський улітку 1991 р. було опубліковано перший номер часопису «Над Бугом і Нарвою», який разом із виданням «Наше Слово» ставали головними часописами української меншини Польщі [7]. Із 1999 р. вісник «Над Бугом і Нарвою» завдяки діяльності Івана Хващевського, Івана Трачука, Катерини Внучко і Юрія Гаврилюка почав виходити також в онлайн-режимі. Приблизно у цей час в онлайн-режимі почав також публікуватися журнал «Наше Слово» [1; 7].

Постать Юрія Гаврилюка окремо важлива, адже саме з його прізвищем пов'язане відродження українського руху Підляшшя й наукових історичних досліджень краю, за що він отримав у 2007 р. Премію імені Дмитра Нитченка, а в 2009 р. Орден «За заслуги» III ступеня [7; 9].

Окремої ваги поруч із Більським-Підляським для української меншини Польщі має село Черемха (Підляське воєводство), у якому з 1986 р. діяв гурток Українського суспільно-культурного товариства, який проводив українські фольклорні заходи. У 1997 р. у цьому селі був проведений конкурс писанкарства, що мав локальний успіх серед української меншини Польщі, а його організацією також займалася Православна церква Богородиці в Черемсі [7].

Ще в 1991 р. завдяки діяльності українців краю було проведено фестиваль української культури на Підляшші «Підляська осінь». У ньому брали участь як представники громади, так і запрошені українські діячі культури, частими гостями були відомі рок-гурти, зокрема рівненський «Ot, Vinta!», київський «Kozak System», британський «The Ukrainians» і польський «Hańba!». Успіх фестивалю був зумовлений активною діяльністю осілих у Підляшші українців та їхньою згуртованістю, а з 1992 р. на основі Об'єднання українців у Польщі було сформовано Союз українців Підляшшя, який очолив Юрій Ігнатюк. У 1991 р. з українців підляського села Дуб'яжин був сформований фольклорний колектив «Родина», який активно долучався до проведення фестивалів української культури. Подібним чином долучалися колективи з Черемхи, зокрема заснований у 1993 р. гурт «Черемшина» та заснований у 1995 р. гурт «Гілочка» [13].

Із 1996 р. започатковано щорічний фольклорний фестиваль «На Івана, на Купала», який із 1998 р. постійно проводився в селі Дубичі Церковні, а згодом і пов'язаний із ним щорічний конкурс української пісні «З Підляської криниці» [7; 13].

Загалом Більськ-Підляський став локальним центром вивчення української мови, адже з 1994 р. у Szkoła Podstawowa було запроваджено предмет «українська мова». Не в останню чергу це було здійснено завдяки активній діяльності істориків Миколи Рощенка й Юрія Гаврилюка, а також поетес Софії Сачко й Євгенії Жабінської. Із 1996 р. гурток української мови виник також при дитячому садочку № 9 «Leśna Polana», де ще з 1995 р. діяв дитячо-молодіжний ансамбль «Ранок». Ці зміни стали можливі завдяки етнографічній програмі «До традиції». Із 2005 р. почалося викладання української мови у I Liceum Ogólnokształcące im. T. Kościuszki. Із 1995 р. у селі Черемха при місцевій школі також функціонує гурток вивчення української мови. Із 2003 р. українська мова як предмет викладається у Zespół Szkół im. Ziemi Orlańskiej в селі Орля (Підляське воєводство), де українці православної конфесії становлять значну частину населення [17; 18].

У 2018 р. одну з вулиць Більська-Підляського було названо на честь художника Юрія Новосільського, який поєднував у своїй творчості польські й українські національні мотиви, за що в 2008 р. був удостоєний звання Doctor honoris causa Львівської академії мистецтв [13].

У 2019 р. Союз українців Підляшшя відзначив 100-ліття заснування українського товариства «Рідна Хата», яке впродовж 1920-х років стало одним зі значних поширювачів української національної свідомості на Холмщині, Підляшші та Берестейщині. Церемонія вшанування пам'яті розпочалася з богослужіння, зокрема у православній кафедральній церкві Св. Івана Богослова у Холмі отці Ярослав Щур та Вадим Штембурський відслужили панахиду за діячів товариства. Опісля у холмській публічній бібліотеці відбувся науковий симпозіум «Товариство «Рідна Хата» на Холмщині та Південному Підляшші: 1919–1930», який відкрив директор Підляського наукового інституту доктор Григорій Купріянович [13].

Іншим важливим центром для української меншини в Підляшші був адміністративний центр Підляського воєводства – місто Білосток. У 1991 р. в ефірі Polskie Radio Białystok з'явилася рубрика «Українська думка» [48]. У програмі висвітлювалися головні події та новини Союзу українців Підляшшя, а рекорд слухачів під час ефіру сягнув понад 20 тис. «Українська думка» виходить в ефір тричі на тиждень, зокрема у неділю, понеділок і середу, а її тижневий час трансляції становить одну годину. У 2009 р. програма «Українське слово» розширилася і потрапила в ефіри білостокського Radio Orthodoxia, яке спрямоване на висвітлення життя православної общини Польщі [45].

Подібно до Більська-Підляського у Білостоці розвивалося вивчення української мови завдяки українській общині. Так, у 2003 р. було створено міжшкільний пункт навчання української мови при Szkole Podstawowej у Білостоку, а 2008 р. почали відбуватися систематичні заняття з вивчення української мови в Niepubliczna Szkoła św. Cyryla i Metodego у Білостоку. Упродовж 2011–2013 рр. проводилися заняття з вивчення української мови для дорослих при Centrum Wspierania Organizacji Pozarządowych у Білостоку. У 2018 р. було започатковано вивчення української мови як іноземної у Szkole Podstawowej nr 9 міста Білосток [18; 36].

У 1999 р. було засновано «Товариство догляду за могилами українських вояків у Любліні», яким головував український історик із цього ж міста Григорій Купріянович. Спочатку головною ціллю Товариства був догляд за православним кладовищем на вул. Липовій у Любліні, де поховані вояки армії УНР. До 2003 р. Товариство розширило свою діяльність також на Холм та почало проводити заходи, які сприяли збереженню українських традицій серед люблінських і холмських українців. Таким чином, Товариство почало виконувати роль громадсько-культурної організації, через що в 2006 р. змінило назву на «Українське товариство у Любліні».

У тісній співпраці з Православною парафією св. Петра (Могили) у Любліні, а також українськими громадами й організаціями Підляшшя «Українське товариство у Любліні» проводило фестивалі української культури «Підляська мозаїка». У 2013 р. товариство розширювалося, створюючи нові структури, зокрема «Молодіжні секції» й «Освітні комісії», завданням яких було поширювати українську освіту серед молоді Люблінщини й Підляшшя. Також у Товариства існували свої майданчики інформації, зокрема заснований у 1999 р. «Холмський вісник», що висвітлював діяльність Товариства на Люблінщині та Холмщині. Упродовж 2011–2012 рр. в ефір виходила радіопередача «Дзвони Холмщини та Підляшшя», у якій висвітлювалися ключові події життя української громади. Також у співпраці із «Союзом українців Підляшшя» обидві організації проводили численні наукові й історичні акції та виставки, публікували наукові праці та збірки прози й поезії [47].

До схожих меморіальних практик також долучилася частина Пласту. Зокрема, у 2009 р. пластун Андрій Котлярчук заснував Міжнародний науково-пошуковий і освітній табір-експедицію «Вирій», які займаються відновленням та доглядом за занедбаними українськими похованнями на території Польщі. Важливим елементом є залучення української молоді до процесів реставрації кладовищ, що стимулює поновлення практики новими поколіннями та розвиває тяглість діяльності «Вирію» і відновлює місця пам'яті та присутності українців у Польщі. Яскравим прикладом такої роботи є відновлення цвинтаря в селі Суха Воля (Підкарпацьке воєводство) у 2015 р., до якого були залучені не лише українська громада, а й поляки [10].

Ключовою проблемою строкатості української меншини у Польщі є наслідки операції «Вісла» 1947 р. Її засудження Сенатом відбулося ще в 1990 р., однак питання залишалося невирішеним у контексті безпосереднього вшанування пам'яті жертв операції на місцях. Так, у 1997 р. у Низьких Бескидах, якими проходить кордон Польщі зі Словаччиною і які вважаються етнічними лемківськими землями, було встановлено пам'ятну табличку до 50-ліття операції [1].

У 1998 р. відбулося відкриття пам'ятника жертвам Центрального табору праці, пов'язаного з пам'яттю про операцію «Вісла» у місті Явожно. До церемонії відкриття меморіального об'єкта долучилися тодішні президент Польщі Александр Кваснєвський та президент України Леонід Кучма. Відтоді кожного року до роковин операції у Явожно відбуваються вшанування пам'яті, участь у яких беруть українська громада Польщі, місцева влада, дипломати обох держав і духовенство. Важливим елементом стали проведення богослужінь та організація музею, присвяченого українсько-польським відносинам і операції «Вісла». Ці події були частиною політики прощення між Польщею й Україною, яку розпочало духовенство, а згодом долучилися частина польської й української політичної еліти, а також українська громада Польщі [12].

Частина українського населення в ході операції «Вісла» була переселена на західні польські землі, зокрема у сучасне Західнопоморське воєводство. Таким чином, почався новий етап у розвитку містечка Білий Бор, що знаходиться на межі Західнопоморського та Поморського воєводств. У 2007 р. відбулося відкриття пам'ятного каменя до шістдесятої річниці акції «Вісла» в Білому Борі, що засвідчує ідентифікаційну важливість операції для локальної української громади [9].

У 1991 р. в Білому Борі було встановлено пам'ятник Тарасу Шевченку (скульптор Василь Бородай), що став першим пам'ятником поету в Польщі. Навколо пам'ятника також почав розвиватися навчальний комплекс ім. Тараса Шевченка, який став одним із центрів української освіти у Померанії, а також регулярним місцем проведення заходів покладання квітів поету та вшанування української культури [1]. Такий розвиток у Білому Борі відбувався, зокрема, завдяки відновленню у 1990 р. Організації української молоді – Пласт Польща, який став інтегральною частиною Об'єднання українців у Польщі. Через специфіку розселення української

громади в Польщі Пласт почав масштабуватися до кожної з них, створюючи невеличкі локальні осередки, а для згуртування випускав «Пластовий вісник» та періодично публікував пластову колонку в «Нашому слові». Також Пласт Польща для гуртування пластунів зі всієї держави регулярно проводив спільні табори. Одним із ключових став табір 1992 р. у Пикуличах (Підкарпацьке воєводство), де щорічно пластуни складали присягу поруч із цвинтарем воїнів УНР і УГА та проводили процесійну ходу вулицями Перемишля. Разом із тим Пласт Польща долучається до співпраці з іншими польськими скаутськими організаціями у програмах перемоги над більшовизмом, чим сприяє українсько-польському примиренню. Упродовж 1990-х та 2000-х років Пласт у Польщі зазнавав дефіциту кадрів з огляду на переїзд частини пластунів до інших держав, а також зменшення наборів молоді. Однак після 2014 р. ситуація змінилася завдяки частині мігрантів з України, які вирішили залишитися у Польщі. Так, у 2019 р. Крайовий пластовий конгрес змінив свій статут, а через рік і назву на «Пласт – Українська скаутська організація в Польщі». Разом із Programowym Ruchem Odkrywców та Związek Harcerstwa Polskiego Пласт провів меморіальну кампанію «Полум'я братерства», присвячену вшануванню пам'яті українських солдатів Армії УНР. Кампанія була присвячена перемозі над більшовиками у 1920 р. та вперше відбулася 14 серпня 2019 р. Ця ініціатива започаткувала регулярну співпрацю між Пластом та скаутами руху ПРО, яка проявилась у меморіальній акції вшанування українських воїнів у Пикуличах у 2020 р., участь у якій брали українська громада, місцева польська влада, польські скаути та духовенство [34].

У 1992 р. було розпочато будівництво Церкви Різдва Пресвятої Богородиці УГКЦ. Проєкт церкви належав Єжи Новосельському, а зведення споруди завершилось у 1997 р. У 2013 р. білоборська греко-католицька церква отримала статус санктуарію як перша в дієцезії [9].

У Західнопоморському воєводстві, у місті Валч, також активно провадить діяльність українська громада, яка в 2015 р. створила «Fundacja Prosvita», що діяла під верховенством храму УГКЦ та займалася розвитком української культури в місті. На відміну від містечок чи сіл Померанії та Підляшшя Валч має немалу кількість населення, у межах якого незначній українській громаді складніше не асимілюватися. А факт створення «Просвіти» лише в 2015 р. є доказом цього [33], хоча діяльність української «Просвіти» у Польщі було відновлено ще в 1988 р. як «Товариство української мови ім. Т. Шевченка», а з 1992 р. як «Товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка». Усі відділи «Просвіти» у Польщі займалися збереженням та примноженням української народної культури [1].

Для українців Західнопоморського воєводства велике значення мають щорічні «Dni Kultury Ukraińskiej», що з 1998 р. відбуваються у Щецині. Дійство має характер ремісничо-популяризаторської платформи, у межах якої відбуваються презентації української музики (як народної, так і сучасної), іконопису, шиття, писанкарства й інших елементів української народної обрядовості. Важливим складником є проведення майстер-класів із різних ремесел (наприклад, писанкарства) як для українців, так і для інших охочих. Цим платформа залучає додаткові кошти задля продовження діяльності та розвитку української громади. Також «Dni Kultury Ukraińskiej» надають можливість для торгівлі виробами, що стимулює місцеву українську общину до заняття традиційними ремеслами і сприяє збереженню тяглості та спадковості української ідентичності в Щецині [9].

Схожу історію має містечко Гурово-Ілавецьке (Вармінсько-Мазурське воєводство), у якому після операції «Вісла» також сформувалась українська громада, життя якої зосереджене навколо греко-католицької церкви Воздвиження. Завдяки церкві містечко стало локальним центром вивчення української мови й літератури. У 2005 р. навколишні школи було включено до структури Liceum Mirona Sycza z ukraińskim językiem nauczania у містечку Гурово-Ілавецькому. Ця дія дала можливість створити український освітній комплекс, у якому навчаються близько 250 учнів [17].

Ще однією інституцією української освіти у Польщі стала Zespół Szkół Ogólnokształcących Nr 4 у Легниці (Нижньосілезьке воєводство). Створена у Вроцлаві у 1957 р. українська школа забезпечувала потреби місцевої української громади [3]. Однак у 1960 р. шкільна рада Вроцлава вирішила перенести україномовні класи до Легниці, де також вивчали їдиш. У 1962 р. школа отримала офіційний статус «з викладанням українською мовою», а директоркою стала ініціаторка заснування школи Ірена Снігур. Із 1999 р. школа перетворилася на конгломерат загальноосвітніх середніх шкіл, а з 2017 р. відбулось об'єднання з іншими навчальними закладами, що перетворило її на єдиний подібний український комплекс у Польщі. Зараз його названо на честь поета Богдана-Ігора Антонича [18; 36]. У Вроцлаві також діє Українська суботня школа для дітей при Об'єднанні українців у Польщі, освітні програми якої сконцентровано на вивченні української мови, культури й історії [42].

Схожа історія також у Zespół Szkół z Ukraińskim Językiem Nauczania, що знаходиться у Бартошиці (Вармінсько-Мазурське воєводство) і якій присвоєно ім'я Лесі Українки. Школа також є комплексом, однак меншим, аніж у Легниці. Уроки проводяться українською мовою, а також сайт школи має україномовну версію [41].

Окрім української системи початкової освіти, у Польщі діють кафедри та відділи україністики. Так, наприклад, у Ягелонському університеті в 1990 р. розпочалися заняття з української філології, а в 1991 р. відбулися перші вступні іспити на спеціальність. Успіх цих курсів та фактор престижності університету сприяли створенню у 1994 р. Katedra Ukrainistyki і Zakład Ukrainistyki. Зараз у межах цього академічного осередку функціонують бакалаврські та магістерські програми з української філології «мова, комунікації, переклад». Іншим осередком у Ягелонському університеті став Zakład Studiów Polsko-Ukraińskich, який спрямований на висвітлення політологічно-гуманітарного напряму [9; 12].

Важливим осередком збереження української ідентичності з використанням сучасних методів стало Поморське воєводство, зокрема Гданськ, у якому з 1977 р. діє Український молодіжний ярмарок, який із кінця 1980-х років перетворився на JarmaRock FEST. Концерти відбувалися у Клубі B90 (гданська корабельня) [9]. До 2022 р. у фестивалі брали участь провідні українські гурти, зокрема «ТНМК», «Кому Вниз», «Гайдамаки», «Kozak System», «Тартак», «Mad Heads», «Ot, Vinta!», «Dakh Daughters», «Go_A», а також польсько-українські гурти «Enej», «The Doox», «Berkut», «Horpyna», «Lemon Dog». Окрім музичного складника, важливим елементом фестивалю є серія майстер-класів та дискусійних панелей, присвячених життю української меншини в Польщі [16].

Щодо фестивальної діяльності, спрямованої на збереження та примноження традиційної української культури, значне місце посідає «Свята української культури над Ославою» в с. Мокре (південь Підкарпатського воєводства). До організації дійства долучились український фольклорний ансамбль пісні і танцю «Ослав'яни» (створений у 1972 р. Євгеном Могилою) та Об'єднання лемків. Щорічно на фестивалі виступають польські ансамблі українського чи лемківського походження, виконуючи старовинні народні пісні, демонструючи костюми, характерні для українців та лемків Польщі. Важливо зазначити, що фестиваль організований власними силами та за підтримки місцевих греко-католицької, православної та римо-католицької церков без першочергової допомоги Організації українців у Польщі. Популярність та вагомість щорічного фестивалю засвідчують бодай той факт, що серед колективів, які приїжджають до Мокрого, існує вислів «Їду до України», яким мають на увазі участь у «Святах української культури над Ославою». За весь час існування фестивалю у ньому взяли участь сотні колективів, зокрема «Лемківський перстеник», «Лем Ми», «Капела Збирана», «Оркестр св. Миколая» з Любліна тощо [1]. Загалом відновленням і збереженням лемківської культури та спадщини займається Об'єднання лемків, створене у 1990 р. в Горлиці (Малопольське воєводство).

У 1991 р. у цьому містечку було відновлено «Руську бурсу», що стала освітнім та культурним центром об'єднання завдяки виданню журналу «Річник руської бурси» та серії «Бібліотека лемківської класики», а з 2003 р. виходу щотижневої передачі «Radio Kermesz» [37].

Особливо важливою постаттю в українській музичній присутності у Польщі є польський і український композитор Роман Ревакович, який у 1995 р. організував у Львові фестиваль академічної музики «Контрасти», під час якого виконувалися твори польських композиторів, а в 1999 р. заснував у Варшаві фестиваль «Dni Muzyki Ukraińskiej w Warszawie», на якому виконуються твори українських академічних композиторів. Із 2019 р. фестиваль у Варшаві відбувається щорічно [26].

Також у Польщі проводиться низка менш масштабних фестивалів сучасної української музики та культури, зокрема з 2002 р. Festiwal Łódź Wielu Kultur у Лодзі; з 2008 р. Ukraińska Wiosna у Познані, Екołомуja у Гурово-Ілавецьке та Festiwal Ukraina w Centrum Lublina в Любліні; з 2014 р. Międzynarodowy Festiwal Teatru Ukraińskiego «Wschód-Zachód» у Кракові; «Kierunek Wschód» у Білостоку; у 2012 р. «Калинові мости» у Варміно-Мазурському воєводстві[19].

Дещо іншим чином розвивалась українська громада у Перемишлі. Історично місто завжди було простором українсько-польського пограниччя: перебувало у складі Галицько-Волинського князівства, а пізніше у складі Королівства Польського; під час Першої світової війни до оборони Перемишля були спільно залучені поляки й українці; також події війни між Польщею та ЗУНР завжди залишали Перемишль місцем поєднання українського та польського сусідства.

У 1990 р. Станіславом Стемпєнем було відкрито «Південно-Східний науковий інститут» у Перемишлі, який відіграв значну роль у наукових дослідженнях сусідства поляків і українців у Підкарпатському воєводстві та примиренні двох народів. У 1991 р. в Перемишлі було відкрито школу з українською мовою навчання ім. Маркіяна Шашкевича, ініціатором створення якої був український перемишлянин Юрій Стабішевський. Попри суперечності між мешканцями міста, у 1991 р. завдяки сприянню керівниці Бюро у справах національних меншин Польщі при Міністерстві культури та мистецтв Богуміли Бердиховської українська громада Перемишля отримала дозвіл на власну школу. Із 1995 р. було організовано Загальноосвітній україномовний ліцей [18; 41].

У 2011 р. відбулась офіційна передача Ukraiński Dom Ludowy в Перемишлі Союзу українців у Польщі, що поглибило співпрацю локальної громади з організованою всепольською українською меншиною. Із 2019 р. Український дім розпочав цикл «Wieczory kobzarskie», що стали місцем глибшого осмислення української літератури і одним з елементів локального Фестивалю української культури [9].

Шкільна інфраструктура стала ключовою ланкою збереження ідентичності, бо саме вона перетворювала етнічну належність зі сфери приватної пам'яті у форму відтворюваної культурної компетенції. Тут потрібно розрізняти принаймні три рівні. Перший – власне школи з українською мовою навчання або з потужним українським компонентом, як у Гурово-Ілавецькому чи Білому Борі. Другий – мережа навчання української мови як мови меншини у різних школах і міжшкільних пунктах. Третій – неформальна освітня інфраструктура: учительські середовища, недільні заняття, конкурси, дитячі ансамблі, літні школи, освітні портали й методичні ресурси. Саме поєднання цих трьох рівнів давало змогу утримувати мову не як символ, а як навичку.

Значним логістичним кроком став запуск «Укрзалізницею» та Polskie Koleje Państwowe у 2016 р. швидкісного поїзда «Інтерсіті+» за маршрутом Київ – Перемишль. Ініціатива стала успішною не в останню чергу завдяки тодішньому голові «Укрзалізниці» поляку Войцеху Балчуну. Попри те що швидкісний поїзд не має безпосереднього стосунку до розвитку культури української меншини у Польщі та збереження української ідентичності, він як елемент логістики

уможливив значну українську присутність у Перемишлі як один із найзручніших засобів пересування українців до ЄС [1]. Важливо зазначити, що питання українсько-польського пограниччя, зокрема логістичні аспекти, обговорювала «Фундація духовної культури пограниччя», що впродовж 2003–2013 рр. проводила «Європейські дні добросусідства» у Любліні. Поряд із темами примирення, переосмислення конфліктів минулого між двома народами й ознайомлення поляків і українців зі спільною духовною, культурною та матеріальною спадщиною місцеві чиновники розглядали можливості організації нових пунктів перетину кордону між Польщею та Україною. Хоча такі ідеї на перший погляд не пов'язані безпосередньо з духовною культурою, однак це також трактувалось як демонстрація відкритості Польщі до України та вияв політики добросусідства щодо українців [28].

Окреме ключове місце у формуванні та розвитку української національної меншини Польщі мала українська громада Варшави. Ще в 1956 р. тут було засновано Українське суспільно-культурне товариство, а також його україномовний часопис «Наше слово», а в 1964 р. – антологію «Гомін» [8]. У 1990 р. УСКТ було розпущено і створено Об'єднання українців у Польщі, яке продовжило видавництво часопису «Наше слово». На той час цей журнал був єдиним виданням єдиного організованого українського об'єднання в Польщі. Подібно до УСКТ ОУП включало до свого складу всі локальні об'єднання українців та лемків, українські товариства і спілки та представників Православної і Греко-Католицької церков. Останні в межах ОУП розпочали видання тижневика «Благовіст» [36].

Окрім видавничої справи, УСКТ, а пізніше ОУП, активно сприяло розвитку фестивалів української культури. Окрім зазначених вище, УСКТ і ОУП допомагали організовувати «Фестиваль української культури в Сопоті» (перші дійства відбулися ще в 1967 р.), із 1983 р. – «Лемківську ватру» в селі Ждиня (Малопольське воєводство), із 1990 р. – «Битівську ватру» в історичній Кашубщині (Поморське воєводство). Цікавим підходом стало проведення з 2016 р. Ukraina! Festiwal Filmowy, який дав можливість багатьом українським режисерам демонструвати свої фільми на польському майданчику як стартовій платформі [1].

Визначну роль у діяльності ОУП у контексті збереження української ідентичності та присутності, а також взаємодії української меншини з Польщею відіграли Мирон Кертичак (секретар ОУП 1990–1996 рр., а з 1996–2006 рр. – голова ОУП) та Петро Тима (редактор багатьох часописів, зокрема «Наше слово», очільник ОУП 2006–2021 рр.) [9; 12].

По-перше, завдяки їхнім старанням у 2000 р. в присутності Віктора Ющенка та Єжи Бузека і бургомістра Варшави Павела Піскорського відкрито пам'ятну табличку Тарасу Шевченку та найменувано сквер на честь поета. У 2002 р. у Варшаві було відкрито пам'ятник Тарасу Шевченку (скульптори Анатолій Кущ і Балтазар Брукальський). Символічно, що на пам'ятнику наведено рядки з вірша «Полякам», які, за задумом авторів пам'ятника, закликали українців і поляків до добросусідства та взаємодії. Також у сквері проводилися вечори української поезії, організовані ОУП, а місце використовувалося для проведення різних меморіальних заходів українською громадою [1].

Під час Помаранчевої революції в Україні задля підтримки проєвропейських прагнень українців у Варшаві було організовано польсько-українську «Групу друзів». Зберігши свою діяльність, група у 2009 р. створила Fundacja Nasz Wybór, а з 2011 р. – часопис і електронний портал. Фундація «Наш вибір» займається допомогою українським мігрантам у Польщі й інтеграцією українських мігрантів у життя широкої української меншини Польщі. Задля цього в 2009 р. розпочато проєкт «Migranckie Centrum Karier» для допомоги в адаптації. Також було створено «Ukraiński Dom» у Варшаві, при якому з 2016 р. за сприяння фонду «Український центр освіти» безперервно діє суботня українська школа «Материнка», завдяки якій діти та їхні батьки інтегруються в українську громаду Варшави [31].

Одним із найважливіших здобутків, до якого також були безпосередньо дотичні ОУП, є визнання на державному рівні Сенатом 16 березня 2006 р. Голодомору актом геноциду українського народу у своїй постанові, яку 04 грудня того ж року законодавчо підтримав Сейм. У 2008 р. відбулося висадження калини на честь жертв Голодомору у сквері Тараса Шевченка у Варшаві, а також проведення богослужіння за загиблими внаслідок репресій більшовицької влади в УРСР. У 2009 р. відбулося відкриття пам'ятника жертвам Голодомору на Вольському кладовищі Варшави, автором якого є українсько-польський скульптор Геннадій Єршов. Церемонію відкриття пам'ятника провели тодішні президент України Віктор Ющенко та президент Польщі Лех Качинський та був освячений митрополитом Польської автокефальної православної церкви Саввою. Місце встановлення пам'ятника є невипадковим, адже ця частина некрополя є українською, де похоронені військові, політичні та культурні діячі УНР, а українська громада Варшави регулярно підтримує доглянутий стан відповідної частини кладовища та покладає квіти з нагоди роковин тих чи інших подій, які організовуються ОУП у Варшаві [1].

Наступним меморіальним кроком ОУП у Варшаві стало відкриття скверу імені Василя Стуса в 2017 р., а в 2020 р. скверу імені генерала Марка Безручка. Відповідні кроки продовжували лінію меморіальної політики ОУП у Варшаві, розпочатої з відкриття пам'ятника Тарасу Шевченку в 2000 р. [1].

Окрім того, саме у Варшаві в 2013 р. група волонтерів сформувала громадську ініціативу «Євромайдан-Варшава», головною метою якої були інтеграція України до ЄС та залучення Польщі до цього процесу. Із початком повномасштабного вторгнення ініціатива розширила свою діяльність й активно долучилася до зборів на допомогу ЗСУ [27]. А з 2015 р. у столиці діє «Fundacja Ukraińskie Centrum Informacyjne», що допомагає інтеграції мігрантів в українську громаду Польщі [30]. Водночас завдяки діяльності відповідних установ на польському телеканалі «TVP3» (відомому також як «Трійка») стабільно виходить в ефір щомісячний тележурнал «Telenowyny», у якому демонструють репортажі про українську громаду в Польщі, а також висвітлюють міждержавні відносини [39].

У Кракові в 2016 р. представники університетського українського середовища сформували соціальну фундацію «Zustricz». Головними завданнями фундації були допомога сім'ям й особам у питаннях інтеграції у суспільство та сприяння у працевлаштуванні представників національних меншин, зокрема українців. Для частини українців, які мешкали у Кракові, саме «Zustricz» стала місцем, із якого почалась інтеграція в українську спільноту Польщі, адже фундація безпосередньо складалася представників української меншини [32]. Схожа фундація була створена у Вроцлаві в 2013 р. під назвою «Fundacja Ukraina» [29].

Окрім української системи початкової освіти, у Польщі діють кафедри та відділи україністики. Так, наприклад, у Ягелонському університеті в 1990 р. розпочалися заняття з української філології, а в 1991 р. відбулися перші вступні іспити на цю спеціальність. Успіх цих курсів та фактор престижності університету сприяли створенню у 1994 р. Katedra Ukrainistyki і Zakład Ukrainistyki. Зараз у межах цього академічного осередку функціонують бакалаврські та магістерські програми з української філології «мова, комунікації, переклад». Іншим осередком у Ягелонському університеті став Zakład Studiów Polsko-Ukraińskich, який спрямований на висвітлення політологічно-гуманітарного напряму [9; 12].

Однак першопрохідцем в університетській академічній україністиці є Варшавський університет, у якому студії україністики відбувалися ще з 1953 р. Із ними пов'язані імена Івана Огієнка, Романа Смаль-Стоцького, Мирона Кордуби та засновника Katedra Ukrainistyki Uniwersytetu Warszawskiego, випускника Львівського університету, слов'яніста Пшемислава Зволінського. Концентруючись спочатку на вивченні мови, діяльність кафедри розширилася завдяки Стефану Козаку, який започаткував ґрунтовні дослідження історії Церкви в Україні.

Зараз кафедра вивчає широкий комплекс літератури, пов'язаної з історією України та розвитком української мови від середньовічних джерел до сучасних матеріалів. Окремої уваги заслуговують напрацювання кафедри у сфері дослідження польсько-українського пограниччя, завдяки яким доводиться тяглість зв'язків між поляками й українцями, що є свідченням добросусідського складника відносин між двома націями [9; 12; 17].

Схожими питаннями пограниччя займався Мар'ян Якобець – директор Інституту слов'янської філології, створеного ним у 1969 р. при Вроцлавському університеті. Приблизно у цей час було остаточно сформовано Zakład Ukrainistyki Uniwersytetu Wrocławskiego. Особливістю вивчення української філології у Вроцлавському університеті є її інтегрованість у вивчення української мови разом із германськими чи романськими мовами [9; 12].

Також для українців Вроцлава та його університету велике значення має діяльність професора Ростислава Жерелика, який у 2004 р. заснував «Українське історичне товариство в Польщі» та долучався до організації «Лемківської ватри» у Ждині. Окрім освітніх та наукових проєктів, «Українське історичне товариство у Польщі» провадить просвітницьку діяльність, спрямовану на збереження української ідентичності, поширюючи різні науково-популярні матеріали щодо минулого українців як у Польщі, так і в Україні. На сайті товариства представлені статті щодо різних питань української ідентичності, наприклад розселення українців у ході операції «Вісла», дипломатичні стосунки між УНР та міжвоєнною Польщею, розвиток українських організацій у Польщі в різний час. Із 2018 р. товариство ввело почесну медаль «Сторож пам'яті» («Strażnik Pamięci»), яку вручають щорічно декільком особам, які зробили і продовжують робити вагомі внески у збереження пам'яті про минуле українців у Польщі. Важливість цієї нагороди полягає у тому, що її вручають людям незалежно від етнічної приналежності чи походження, що залучає до життя меншини також інші національності, зокрема поляків [43].

Наймолодшим осередком україністики у польських вишах постав створений у 2012 р. Zakład Ukrainistyki (очільник Ярослав Поліщук) у структурі Instytut Filologii Wschodniosłowiańskich UAM (Університет ім. Адама Міцкевича в Познані). Окрім вивчення української філології, заклад також видає науковий вісник «Studia Ukrainica Posnaniensia», який охоплює компаративні польсько-українські дослідження літератури та культури [9; 12].

Питання політичної присутності представників української меншини в офіційній польській політиці є складнішим з огляду на структуру польської законодавчої системи, яка включає нижню палату з 460 депутатами (Сейм) та верхню палату (Сената) зі 100 сенаторами. У другому українське представництво впродовж 1991–2022 рр. відсутнє. Іншою є ситуація з українською присутністю в Сеймі. Одним із перших українських представників був професор Ягелонського університету, керівник кафедри україністики Володимир Мокрий. Будучи кандидатом від «Солідарності», він отримав достатню кількість голосів, щоб пройти до Сейму X скликання 1989–1991 рр. Головним чином, з огляду на державотворчі та декомунізаційні процеси у Польщі того часу, Володимир Мокрий був корисний не як представник української меншини, а як дослідник Церкви та філософсько-релігійних концепцій [12; 23].

Постать Володимира Мокрого окремо важлива в контексті польсько-українського примирення та розвитку української громади Кракова. Ще в 1987 р. Фундація Івана Павла II у контексті примирення відзначила текст Володимира Мокрого «Сьогоднішня дорога русина до Польщі» і виділила грошову винагороду, на основі якої у 1989 р. була заснована «Фундація Святого Володимира Хрестителя Київської Русі» у Кракові. Із 1990 р. Фундація Святого Володимира розширила свою публікаційну діяльність, створивши видавництво «Szwajpolt Fiol», що друкувало наукову періодику і переклади української поезії, які можна було придбати в українській книгарні «Нестор». У 1995 р. за сприяння Володимира Мокрого та Єжи Новосельського була відкрита й освячена капличка Бориса і Гліба, участь в освяченні брали греко-католицький

єпископ Ян Мартиняк, католицький кардинал Францішек Махарський і православний парох отець Вітольд Максимович. У 1997 р. Папа Іван Павло II відвідав «Фундацію Святого Володимира Хрестителя Київської Русі», де зустрівся з Володимиром Мокрим, від якого отримав листа подяки, що зараз зберігається у Ватикані. Упродовж 2004–2015 рр. Фундація Святого Володимира висвітлювала у Кракові події Помаранчевої революції, Революції гідності та російсько-української війни, збирала гуманітарну допомогу для України. Однак у 2015 р. Фундація змушена була покинути будівлю та капличку, а переїзд у нову будівлю та відкриття відбулись аж у 2023 р., коли Володимир Мокрий уже вийшов на пенсію, а справами Фундації почав займатися Петро Ничик [38].

Журналіст, представник партії Unia Demokratyczna (пізніше Unia Wolności) Мирослав Чех, випускник школи № 4 ім. Богдана-Ігора Антонича в Легниці, який закінчив у 1987 р. історичний факультет Варшавського університету, тісно співпрацював із кафедрою україністики. На посаді депутата Мирослав Чех перебував упродовж 1993–2001 рр. та був одним із радників польських політиків щодо взаємодії Польщі й України. Також Мирослав Чех є частим гостем українських медійних видань, особливо «Zbruč», де він є автором багатьох колонок огляду політичної та соціальної ситуації в Україні з польської перспективи, а також висвітлення окремих аспектів польського політичного життя для українців [12].

Також до польського Сейму від Platforma Obywatelska увійшов Мирон Сич, який був на посаді депутата впродовж 2007–2015 рр. Його постать є важливою для української меншини, адже він сформував описаний вище комплекс шкіл з українською мовою навчання у Гурово-Ілавецькому, де тривалий час був директором. Також у місті Ольштині, від якого був парламентарем, він домігся створення вулиці ім. Тараса Шевченка. Біографія Мирона Сича також має цікавий факт: його батько під час Другої світової війни був членом ОУН і бійцем УПА, якого у 1947 р. схопили польські війська та призначили покарання у вигляді 15 років позбавлення волі. Попри таке родинне тло, Мирон Сич зумів розвивати українську освіту в Польщі та відстоювати ідею добросусідства між поляками й українцями. Завдяки своїм заслугам він розглядався як кандидат на посаду радника Дональда Туска з українських питань. На жаль, у 2024 р. Мирон Сич помер унаслідок ускладнення хвороби [12].

Висновки. Отже, українська громада у Польщі має два виміри. Перший – етнічні українці, котрі проживали у Польщі та родини яких були переселені у межах операції «Вісла». Саме вони становили ефективну й активну основу для формування меншини, що демонструвала свою культурну присутність та намагалася лобіювати свої інтереси у внутрішній політиці держави як на локальному, так і загальнодержавному рівні. Другий – трудові мігранти з України, які не надто докладалися до формування чи розвитку української меншини, однак через свою кількість демонстрували фактичну присутність українців у Польщі, особливо цей чинник став помітним після запровадження безвізового режиму для українців.

Через відсутність великого мовного бар'єру й економічне становище Польщі фактична присутність українців у державі є найчисленнішою серед усіх сусідніх держав.

Формування української меншини відбувалося ще за часів комуністичної Польщі у Варшаві, що було зумовлено менш тоталітарним режимом та більшим впливом Церкви у Польщі. Однак головний етап становлення організованої громади відбувся після падіння соцтабору в 1989 р. Тоді українці Підляшшя, Померанії, Сілезії та Підкарпаття почали формувати свої громади, які пізніше стали складниками спільного Об'єднання українців у Польщі з центром у Варшаві.

Найважливішим аспектом діяльності української громади стала система освіти та культурно-просвітницьких заходів як найбільш масових та доступних для різних верств населення майданчиків збереження або відновлення української ідентичності. Ця практика також

є віддзеркаленням загальнопольських процесів популяризації фестивалів усередині держави, на які з'їжджалися не лише польські виконавці, а й закордонні діячі. Освітній напрям, окрім шкільного, який впливає на становлення особистості, також розвинувся до україністики в університетах, яку зазвичай засновували представники української меншини Польщі.

Завдяки добросусідським відносинам та проєвропейському курсу України впродовж 2004–2010 рр. було досягнуто визнання Голодомору як геноциду. Разом із цим депутати від української меншини, громади та дипломати сприяли створенню у Варшаві скверу Шевченка, який став осередком української присутності у столиці. Подібні меморіальні об'єкти на честь поета, зведені в інших частинах Польщі засвідчували присутність української меншини на місцях. Завдяки такій діяльності української меншини до 2022 р. Польща стала основною державою для українських біженців на початку повномасштабного вторгнення, а робота польської влади та громади на місцях сприятиме тому, що значна частина українців, рятуючись від війни, вибере Польщу як місце початку «нового життя».

Використання штучного інтелекту. Під час підготовки статті інструменти штучного інтелекту використовувалися виключно для мовного редагування, перевірки граматики, перекладу або інших допоміжних завдань, без використання згенерованих ними об'єктів як результатів академічної діяльності.

Література

1. Архів. Наше слово. URL: https://nasze-slowo.pl/archiwum-tygodnika-nasze-slowo-1956-1999-juz-dostepny/

2. Висоцька Г. Національна політика Республіки Польща у 1989–2012 рр. (на прикладі української спільноти) : дис. … канд. іст. наук : 07.00.02. Миколаїв, 2015. 217 с. URL: https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0415U002278/

3. Вроцлавсько-Кошалінська єпархія УГКЦ. Kościół Greckokatolicki w Polsce. URL: https://cerkiew.net.pl

4. Кирилич В. Українці в Польщі: проблема збереження етнонаціональної ідентичності як чинник українсько-польських відносин : дис. … канд. політ. наук : 23.00.04. Київ, 2001. 198 с. URL: https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0401U002844/

5. Комар-Мацинська К. У пошуках симетрії. *Наше Слово.* 2018. URL: https://nasze-slowo.pl/u-poshukah-simetrii/

6. Малиновська О. Українсько-польський міграційний коридор: особливості та значення. *Демографія та соціальна економіка*. 2015. № 2(24). С. 31–40. DOI: https://doi.org/10.15407/dse2015.02.031

7. Над Бугом і Нарвою. Офіційний вебсайт. URL: https://nadbuhom.pl

8. Наше слово. Офіційний вебсайт. URL: https://nasze-slowo.pl

9. Об'єднання українців у Польщі. Офіційний вебсайт. URL: https://ukraincy.org.pl/uk/pro-nas/

10. Павлишин Н. На рідні землі – разом із «Вирієм». Аудиторія. Національний університет «Львівська Політехніка». 2015. URL: https://lpnu.ua/news/zavershyvsia-mizhnarodnyi-naukovo-poshukovyi-tabir

11. Польська автокефальна православна церква. ВУЄ. URL: https://vue.gov.ua/Польська_автокефальна_православна_церква

12. Про українців у Польщі. Портал державних послуг у Республіці Польща. URL: https://www.gov.pl/web/mniejszosci-narodowe-i-etniczne/ukraincy

13. Союз українців Підляшшя. Офіційний вебсайт. URL: https://zup.org.pl/kim-jestesmy/

14. Сирник Я. Українство в Польщі як об'єкт енциклопедично-біографічних студій. *Енциклопедичний вісник України*. 2023. Вип. 15. С. 25–33. URL: https://doi.org/10.37068/evu.15.3

15. УГКЦ Перемишльсько-Варшавська архиєпархія. Kościół Greckokatolicki w Polsce. URL: https://cerkiew.org/historia/

16. Український альманах. Związek Ukraińców w Polsce. URL: https://ukraincy.org.pl/project-category/wydawnictwa/almanach/

17. Український освітній хаб у Польщі. UA EDUHUB of Poland. URL: https://poland.eduhub.org.ua

18. Українські школи в Польщі. Konsulat Ukrainy w Przemyślu. URL: https://www.konsulat-ukraina.pl/szkoly-z-ukrainskim-jezykiem-nauczania-w-polsce

19. Українці у Польщі. Посольство України в Республіці Польща. URL: https://poland.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/232-ukrajinci-u-polyshhi

20. Швидюк С. Акція «Вісла» та її наслідки за матеріалами тижневика «Наше слово». Ukraińcy w najnowszych dziejach Polski 1918–1989. T. II: Akcja «Wisła». Warszawa : Tyrsa, 2005. S. 139–152. URL: https://www.researchgate.net/publication/322869381

21. Bartłomiejski R., Kowalewska D. The Role of Greek Catholic Church in the Integration Process of Labour Migrants in Poland. *European Journal of Science and Theology.* 2020. Vol. 16, no. 5. P. 107–119. URL: https://www.ejst.tuiasi.ro/Files/84/10_Bartlomiejski%20%26%20Kowalewska.pdf

22. Brunarska Z., Kindler M., Toruńczyk-Ruiz S., Szulecka M. Ukrainian Migration to Poland: A «Local» Mobility? IMISCOE Research Series. *Springer, Cham*. 2016. P. 115–131. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-319-41776-9_7

23. Chmielewska-Kalińska I. Sytuacja życiowa i ekonomiczna migrantów z Ukrainy w Polsce – wpływ pandemii i wojny na charakter migracji w Polsce. Raport z badania ankietowego. *Narodowy Bank Polski.* 2023. URL: https://nbp.pl/wp-content/uploads/2023/04/Sytuacja-zyciowa-i-ekonomiczna-migrantow-z-Ukrainy-w-Polsce_raport-z-badania-2022.pdf

24. Chmielewski M. Wyznania religijne stowarzyszenia narodowościowe i etniczne w Polsce 2006–2008. Departamencie Badań Demograficznych. 2010. URL: https://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/oz_wyzn_rel_stow_nar_i_etn_w_pol_2006-2008.pdf

25. Churski P., Kroczak H., Łuczak M., Shelest-Szumilas O., Woźniak M. Adaptation Strategies of Migrant Workers from Ukraine during the COVID-19 Pandemic. *Sustainability.* 2021. Vol. 13, no. 15. Article 8337. P. 1–24. DOI: https://doi.org/10.3390/su13158337

26. Dni Muzyki Ukraińskiej w Warszawie. Official Website. URL: https://pmv.org.pl/dni-muzyki-ukrainskiej/

27. Euromaidan Warszawa. Official Web-site. URL: https://www.euromaidan-warszawa.org/uk/

28. Fundacja Kultury Duchowej Pogranicza. Official Web-site. URL: https://fkdp.pl/category/fundacja-kultury-duchowej-pogranicza/

29. Fundacja «Ukraina». Official Web-site. URL: https://fundacjaukraina.eu/uk/pro-nas/

30. Fundacja Ukraińskie Centrum Informacyjne. Facebook. URL: https://www.facebook.com/FUCIpl/

31. Fundacja «Ukraiński Dom». Nasz Wybór. URL: https://naszwybor.org.pl

32. Fundacja «Zustricz». Official Web-site. URL: https://zustricz.pl

33. Grzymała-Kazłowska A., Brzozowska A. From Drifting to Anchoring. Capturing the Experience of Ukrainian Migrants in Poland. *Central and Eastern European Migration Review.* 2017. Vol. 6, no. 2. P. 103–122. URL: https://doi.org/10.17467/ceemr.2017.04

34. Historia Płastu w Polsce. Płast – Ukraińska Organizacja Skautowa w Polsce. URL: https://plast.org.pl/pl/about-history/

35. Kindler M., Górny A. The Temporary Nature of Ukrainian Migration: Definitions, Determinants and Consequences. Lessons from Migration Studies. Amsterdam: Springer. 2016. P. 91–112 URL: https://doi.org/10.1007/978-3-319-41776-9_6

36. Matysiak I. 'Ethnic identity as stigma in life experiences of different generations: the case of Belarusian and Ukrainian minorities in Poland'. *Nationalities Papers.* 2014. Vol. 42, no. 6. P. 1002–1014. URL: https://doi.org/10.1080/00905992.2014.953465

37. O nas. Zjednoczenie Łemków. URL: https://www.lemkounion.pl/organizacja/o-nas/

38. Piotrowski M. Klucz do porozumienia. 35 lat Fundacji św. Włodzimierza. *CULTURE.* 2024. URL: https://culture.pl/pl/artykul/klucz-do-porozumienia-35-lat-fundacji-sw-wlodzimierza

39. Telenowyny. TVP3. URL: https://regiony.tvp.pl/12132504/telenovini-telenowyny#!

40. Toruńczyk-Ruiz S. Neighbourhood Ties and Migrant Networks: The Case of Circular Ukrainian Migrants in Warsaw, Poland. *Central and Eastern European Migration Review.* 2014. Vol. 3, no. 1. P. 41–62. URL: https://ceemr.uw.edu.pl/content/neighbourhood-ties-and-migrant-networks-case-circular-ukrainian-migrants-warsaw-poland

41. Turaieva I. Ukraińskie szkoły w Polsce Lista według miast. Ukrainian in Poland. 2022. URL: https://www.ukrainianinpoland.pl/ukrainian-schools-in-poland-pl/

42. Ukraińska sobotnia szkoła ZUwP Wrocław. Facebook. URL: https://www.facebook.com/CUKRuska/

43. Ukraińskie Towarzystwo Historyczne w Polsce. Official Web-site. URL: https://www.uitp.org.pl

44. Vermeersch P. A Minority at the Border: EU Enlargement and the Ukrainian Minority in Poland. *East European Politics and Societies.* 2007. Vol. 21, no. 3. P. 475–502. URL: https://doi.org/10.1177/0888325407303793

45. Vermeersch P. National Minorities and International Change: Being Ukrainian in Contemporary Poland. *Europe-Asia Studies*. 2009. Vol. 61, no. 3. P. 435–456. URL: https://doi.org/10.1080/09668130902753291

46. White A. Mobility, Transnational and Integration Continuums as Components of the Migrant Experience: An Intersectional Polish-Ukrainian Case Study. *Central and Eastern European Migration Review.* 2022. Vol. 11, no. 2. P. 17–32. URL: https://doi.org/10.54667/ceemr.2022.13

47. Z historii Towarzystwa. Towarzystwo Ukraińskie. URL: http://www.ukr-tov.pl/pl/

48. Zieliński K., Matysiak I. The Ukrainian Minority in Poland. Series of project research reports. 2011. URL: https://www.academia.edu/3824742/The_Ukrainian_minority_in_Poland

References

1. Arkhiv. Nashe Slovo. [Archive. Our Word]. (n.d.). Retrieved from: https://nasze-slowo.pl/archiwum-tygodnika-nasze-slowo-1956-1999-juz-dostepny/ [in Ukrainian].

2. Vysotska, H. (2015). Natsionalna polityka Respubliky Polshcha u 1989–2012 rr. (na prykladi ukrainskoi spilnoty) [National policy of the Republic of Poland in 1989–2012 (the case of the Ukrainian community)] [Doctoral dissertation, Petro Mohyla Black Sea National University]. Mykolaiv. Retrieved from: https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0415U002278/ [in Ukrainian].

3. Vrotslavsko-Koshalinska yeparkhiia UHKTs [Wrocław-Koszalin Eparchy of the UGCC]. (n.d.). Kościół Greckokatolicki w Polsce. Retrieved from: https://cerkiew.net.pl [in Ukrainian].

4. Kyrylych, V. (2001). Ukraintsi v Polshchi: problema zberezhennia etnonatsionalnoi identychnosti yak chynnyk ukrainsko-polskykh vidnosyn [Ukrainians in Poland: The problem of preserving ethno-national identity as a factor in Ukrainian-Polish relations] [Doctoral dissertation, Taras Shevchenko National University of Kyiv]. Kyiv. Retrieved from: https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0401U002844/ [in Ukrainian].

5. Komar-Matsynska, K. (2018). U poshukakh symetrii [In search of symmetry]. Nasze Slowo. Retrieved from: https://nasze-slowo.pl/u-poshukah-simetrii/ [in Ukrainian].

6. Malynovska, O. (2015). Ukrainsko-polskyi mihratsiinyi korydor: osoblyvosti ta znachennia [The Ukrainian-Polish migration corridor: Features and significance]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika,* (2), 31–40. https://doi.org/10.15407/dse2015.02.031 [in Ukrainian].

7. Nad Buhom i Narvoiu [By the Bug and the Narew]. (n.d.). Official website. Retrieved from: https://nadbuhom.pl [in Ukrainian].

8. Nasze Slowo [Our Word]. (n.d.). Official website. Retrieved from: https://nasze-slowo.pl [in Ukrainian].

9. Obiednannia ukraintsiv u Polshchi [Union of Ukrainians in Poland]. (n.d.). Official website. Retrieved from: https://ukraincy.org.pl/uk/pro-nas/ [in Ukrainian].

10. Pavlyshyn, N. (2015). Na ridni zemli – razom iz «Vyriiem» [To the native lands – together with «Vyrii»]. Audytoriia, Lviv Polytechnic National University. Retrieved from: https://lpnu.ua/news/zavershyvsia-mizhnarodnyi-naukovo-poshukovyi-tabir [in Ukrainian].

11. Polska avtokefalna pravoslavna tserkva [Polish Autocephalous Orthodox Church]. (n.d.). Velyka ukrainska entsyklopediia [Great Ukrainian Encyclopedia]. Retrieved from: https://vue.gov.ua/Польська_автокефальна_православна_церква [in Ukrainian].

12. Pro ukraintsiv u Polshchi [About Ukrainians in Poland]. (n.d.). Portal derzhavnykh posluh Respubliky Polshcha [Republic of Poland public services portal]. Retrieved from: https://www.gov.pl/web/mniejszosci-narodowe-i-etniczne/ukraincy [in Ukrainian].

13. Soiuz ukraintsiv Pidliashshia [Union of Ukrainians of Podlasie]. (n.d.). Official website. Retrieved from: https://zup.org.pl/kim-jestesmy/ [in Ukrainian].

14. Syrnyk, Ya. (2023). Ukrainstvo v Polshchi yak obiekt entsyklopedychno-biohrafichnykh studii [Ukrainians in Poland as an object of encyclopedic and biographical studies]. *Entsyklopedychnyi visnyk Ukrainy,* (15), 25–33. https://doi.org/10.37068/evu.15.3 [in Ukrainian].

15. UHKTs Peremyshlsko-Varshavska arkhyieparkhiia [UGCC Peremyshl-Warsaw Archdiocese]. (n.d.). Kościół Greckokatolicki w Polsce. Retrieved from: https://cerkiew.org/historia/ [in Ukrainian].

16. Ukrainskyi Almanakh [Ukrainian Almanac]. (n.d.). Związek Ukraińców w Polsce. Retrieved from: https://ukraincy.org.pl/project-category/wydawnictwa/almanach/ [in Ukrainian].

17. Ukrainskyi osvitnii khab u Polshchi [Ukrainian Education Hub in Poland]. (n.d.). UA EDUHUB of Poland. Retrieved from: https://poland.eduhub.org.ua [in Ukrainian].

18. Ukrainski shkoly v Polshchi [Ukrainian schools in Poland]. (n.d.). Konsulat Ukrainy w Przemyślu. Retrieved from: https://www.konsulat-ukraina.pl/szkoly-z-ukrainskim-jezykiem-nauczania-w-polsce [in Ukrainian].

19. Ukraintsi u Polshchi [Ukrainians in Poland]. (n.d.). Posolstvo Ukrainy v Respublitsi Polshcha [Embassy of Ukraine in the Republic of Poland]. Retrieved from: https://poland.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/232-ukrajinci-u-polyshhi [in Ukrainian].

20. Shvydiuk, S. (2005). Aktsiia «Visla» ta yii naslidky za materialamy tyzhnevyka «Nashe slovo» [Operation Vistula and its consequences based on the weekly Nashe Slovo]. In Ukraińcy w najnowszych dziejach Polski 1918–1989. T. II: Akcja «Wisła» (pp. 139–152). Tyrsa. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/322869381 [in Ukrainian].

21. Bartłomiejski, R., & Kowalewska, D. (2020). The role of Greek Catholic Church in the integration process of labour migrants in Poland. *European Journal of Science and Theology,* 16(5), 107–119. Retrieved from: https://www.ejst.tuiasi.ro/Files/84/10_Bartlomiejski%20%26%20Kowalewska.pdf

22. Brunarska, Z., Kindler, M., Toruńczyk-Ruiz, S., & Szulecka, M. (2016). Ukrainian migration to Poland: A «local» mobility? In IMISCOE Research Series (pp. 115–131). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-41776-9_7

23. Chmielewska-Kalińska, I. (2023). Sytuacja życiowa i ekonomiczna migrantów z Ukrainy w Polsce – wpływ pandemii i wojny na charakter migracji w Polsce. Raport z badania ankietowego [Life and economic situation of migrants from Ukraine in Poland: The impact of the pandemic and war on migration patterns in Poland. Survey report]. Narodowy Bank Polski. Retrieved from: https://nbp.pl/wp-content/uploads/2023/04/Sytuacja-zyciowa-i-ekonomiczna-migrantow-z-Ukrainy-w-Polsce_raport-z-badania-2022.pdf [in Polish].

24. Chmielewski, M. (2010). Wyznania religijne, stowarzyszenia narodowościowe i etniczne w Polsce 2006–2008 [Religious denominations and national and ethnic associations in Poland, 2006–2008]. Departament Badań Demograficznych. Retrieved from: https://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/oz_wyzn_rel_stow_nar_i_etn_w_pol_2006-2008.pdf [in Polish].

25. Churski, P., Kroczak, H., Łuczak, M., Shelest-Szumilas, O., & Woźniak, M. (2021). Adaptation strategies of migrant workers from Ukraine during the COVID-19 pandemic. *Sustainability,* 13(15), Article 8337, 1–24. https://doi.org/10.3390/su13158337

26. Dni Muzyki Ukraińskiej w Warszawie [Ukrainian Music Days in Warsaw]. (n.d.). Official website. Retrieved from: https://pmv.org.pl/dni-muzyki-ukrainskiej/ [in Polish].

27. Euromaidan Warszawa. (n.d.). Official website. Retrieved from: https://www.euromaidan-warszawa.org/uk/ [in Ukrainian].

28. Fundacja Kultury Duchowej Pogranicza [Foundation of the Spiritual Culture of the Borderland]. (n.d.). Official website. Retrieved from: https://fkdp.pl/category/fundacja-kultury-duchowej-pogranicza/ [in Polish].

29. Fundacja «Ukraina» [«Ukraine» Foundation]. (n.d.). Official website. Retrieved from: https://fundacjaukraina.eu/uk/pro-nas/ [in Ukrainian].

30. Fundacja Ukraińskie Centrum Informacyjne [Ukrainian Information Center Foundation]. (n.d.). Facebook. Retrieved from: https://www.facebook.com/FUCIpl/ [in Polish].

31. Fundacja «Ukraiński Dom» [«Ukrainian House» Foundation]. (n.d.). Nasz Wybór. Retrieved from: https://naszwybor.org.pl [in Polish].

32. Fundacja «Zustricz». (n.d.). Official website. Retrieved from: https://zustricz.pl [in Polish].

33. Grzymała-Kazłowska, A., & Brzozowska, A. (2017). From drifting to anchoring: Capturing the experience of Ukrainian migrants in Poland. *Central and Eastern European Migration Review,* 6(2), 103–122. https://doi.org/10.17467/ceemr.2017.04

34. Historia Płastu w Polsce [History of Plast in Poland]. (n.d.). Płast – Ukraińska Organizacja Skautowa w Polsce. Retrieved from: https://plast.org.pl/pl/about-history/ [in Polish].

35. Kindler, M., & Górny, A. (2016). The temporary nature of Ukrainian migration: Definitions, determinants and consequences. In Lessons from Migration Studies (pp. 91–112). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-41776-9_6

36. Matysiak, I. (2014). Ethnic identity as stigma in life experiences of different generations: The case of Belarusian and Ukrainian minorities in Poland. *Nationalities Papers,* 42(6), 1002–1014. https://doi.org/10.1080/00905992.2014.953465

37. nas [About us]. (n.d.). Zjednoczenie Łemków. Retrieved from: https://www.lemkounion.pl/organizacja/o-nas/ [in Polish].

38. Piotrowski, M. (2024). Klucz do porozumienia. 35 lat Fundacji św. Włodzimierza [A key to understanding: 35 years of the St. Volodymyr Foundation]. CULTURE. Retrieved from: https://culture.pl/pl/artykul/klucz-do-porozumienia-35-lat-fundacji-sw-wlodzimierza [in Polish].

39. Telenowyny [Television news]. (n.d.). TVP3. Retrieved from: https://regiony.tvp.pl/12132504/telenovini-telenowyny

40. Toruńczyk-Ruiz, S. (2014). Neighbourhood ties and migrant networks: The case of circular Ukrainian migrants in Warsaw, Poland. *Central and Eastern European Migration Review,* 3(1), 41–62. Retrieved from: https://ceemr.uw.edu.pl/content/neighbourhood-ties-and-migrant-networks-case-circular-ukrainian-migrants-warsaw-poland

41. Turaieva, I. (2022). Ukraińskie szkoły w Polsce. Lista według miast [Ukrainian schools in Poland: List by city]. Ukrainian in Poland. Retrieved from: https://www.ukrainianinpoland.pl/ukrainian-schools-in-poland-pl/ [in Polish].

42. Ukraińska sobotnia szkoła ZUwP Wrocław [Ukrainian Saturday School of the Union of Ukrainians in Poland, Wrocław]. (n.d.). Facebook. Retrieved from: https://www.facebook.com/CUKRuska/ [in Polish].

43. Ukraińskie Towarzystwo Historyczne w Polsce [Ukrainian Historical Society in Poland]. (n.d.). Official website. Retrieved from: https://www.uitp.org.pl [in Polish].

44. Vermeersch, P. (2007). A minority at the border: EU enlargement and the Ukrainian minority in Poland. *East European Politics and Societies,* 21(3), 475–502. https://doi.org/10.1177/0888325407303793

45. Vermeersch, P. (2009). National minorities and international change: Being Ukrainian in contemporary Poland. *Europe-Asia Studies,* 61(3), 435–456. https://doi.org/10.1080/09668130902753291

46. White, A. (2022). Mobility, transnational and integration continuums as components of the migrant experience: An intersectional Polish-Ukrainian case study. *Central and Eastern European Migration Review,* 11(2), 17–32. https://doi.org/10.54667/ceemr.2022.13

47. Z historii Towarzystwa [From the history of the Society]. (n.d.). Towarzystwo Ukraińskie. Retrieved from: http://www.ukr-tov.pl/pl/ [in Polish].

48. Zieliński, K., & Matysiak, I. (2011). The Ukrainian minority in Poland. Series of project research reports. Retrieved from: https://www.academia.edu/3824742/The_Ukrainian_minority_in_Poland

Дата першого надходження статті до видання: 22.08.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 14.09.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 13.11.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)